

DOI: 10.31866/2616-7581.5.1.2022.258148

УДК 780.614.13:78.071.2(477-87)

СПЕЦИФІКА ТВОРЧОГО УНІВЕРСАЛІЗМУ БАНДУРИСТІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

Віолетта Дутчак*доктор мистецтвознавства, професор;**ORCID: 0000-0001-6050-4698; e-mail: violetta.dutchak@pnu.edu.ua**Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Івано-Франківськ, Україна*

Анотація

Мета дослідження – визначити вектори творчого універсалізму в діяльності митців-бандуристів української діаспори ХХ – початку ХХІ ст. У статті аналізуються засади і прояви творчого універсалізму представників бандурного мистецтва української діаспори. Виокремлені персоналії митців – бандуристів діаспори, творчість яких стала виявом універсалізму у контексті актуалізації потреби узагальнення й аналізу здобутків бандурного мистецтва зарубіжжя як складової української музичної культури. **Методологія дослідження** передбачає використання історичного, аксіологічного, музикознавчого та культурологічного підходів та методів. Вони дозволили розглянути напрями діяльності бандуристів у інонаціональному середовищі (історичний підхід), цінність їх здобутків у різних векторах творчості (аксіологічний підхід), комплексно представити внесок бандуристів у світову скарбницю української культури з позицій діяльнісного універсалізму (музикознавчий і культурологічний підходи). **Наукова новизна дослідження** полягає у введенні до наукового обігу аналізу творчої діяльності й здобутків митців-бандуристів у середовищі української діаспори з позиції універсалізму, пріоритетності виду діяльності чи їх синергії. **Висновки.** У бандурному мистецтві діаспори упродовж ХХ – початку ХХІ ст. визначено як пріоритетний (провідний) напрям діяльності виконавський. Він охоплює різні види виконавства – як соліста чи учасника, диригента бандурного колективу, звукозапису діяльність – або ж суміщення окремих чи всіх перелічених видів. Допоміжними виступають такі напрями, як конструкторський (обґрунтування типів моделей бандур та їх виготовлення); композиторський (створення авторських композицій, обробок, аранжувань для власного використання та для учнів чи послідовників); педагогічний та методичний (навчання та формування методик гри); науково-дослідний та публіцистичний (видання наукових статей, монографій та пресових публікацій); адміністративно-організаційний (керівництво навчальними інституціями, осередками, управління колективами, виданнями); менеджерсько-організаційний (підготовка концертної, звукозаписної, видавничих, наукових та фестивалних заходів) та ін.

Ключові слова: бандурне мистецтво; діаспора; творчий універсалізм; вектори творчої діяльності; синергія творчості

Вступ

Універсализм творчої особистості або творчий універсализм – категорії, проблематика яких визначається не лише багатогранністю напрямів діяльності, але й вагомими здобутками, що мають визнання суспільством упродовж тривалого часу. Проблематика дослідження теорії й практики творчого універсализму лежить на перетині психології, філософії, соціології, культурології, а також теорії та історії мистецтва, науки, технологій. Творчий універсализм часто ототожують з масштабністю діяльності особистості «ренесансного типу». Для діячів української культури творчий універсализм щільно пов'язаний з епохою романтизму, коли відбувається становлення нації, актуалізується потреба в активізації розвитку культури на багатьох напрямках. Універсализм часто був не лише виявом багатогранності митців, але й мотивацією для забезпечення розвитку національного в умовах статусу бездержавності українських земель. Саме унікальність творчого універсализму Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, К. Квітки, М. Лисенка, В. Гнатюка, Г. Хоткевича, М. Грушевського, М. Вернадського, С. Людкевича та ін. зумовила значущість здобутків української культури в різних галузях науки, літератури і мистецтва на світовій арені.

Мистецтво української діаспори – невід'ємна частина національної культури. Умови вимушеної еміграції (трудової чи політичної), інонаціональне оточення стали середовищем активізації ідентифікаційних пошуків українців, затребували широкі площини їх діяльності. Універсализм митців діаспори був спрямований не лише на збереження для української культури духовно-патріотичного національно орієнтованого вектора, але й розвитку різних видів мистецтва в умовах вільного світу та взаємодії з іншими культурами. Завдяки універсализму представників зарубіжжя українська культура отримала об'єктивне, політично й ідеологічно неупереджене представлення високопрофесійними здобутками в численних напрямках і жанрах, її окремішність від інших (зокрема, російської), які сприяли його подальшому розвитку, впливу на світовий культуротворчий процес.

Серед провідних митців української діаспори ХХ ст., поряд із диригентом і композитором О. Кошицем, хореографом, режисером і педагогом В. Авраменком, художником, поетом, мистецтвознавцем С. Гординським, письменником, перекладачем і громадським діячем Є. Маланюком та багатьма іншими, вирізняються і постаті митців-бандуристів, діяльність яких засвідчила творчий універсализм, сприяла утвердженню українських здобутків у світі.

Мета

Метою статті є визначення векторів творчого універсализму в діяльності митців-бандуристів української діаспори ХХ – початку ХХІ ст. Новизну статті становить введення до наукового обігу аналізу творчої діяльності й здобутків бандуристів у середовищі української діаспори з позиції діяльнісного універсализму, аналізу пріоритетності виду діяльності чи їх синергії. Методологію дослідження складає комплекс методів історичного, аксіологічного, музикознавчого та культурологічного підходів. Вони дозволили розглянути напрями діяльності банду-

ристів у інонаціональному середовищі (історичний підхід), цінність їх здобутків у різних векторах творчості (аксіологічний підхід), комплексно представити внесок бандуристів у світову скарбницю української культури з позицій діяльнісного універсалізму (музикознавчий і культурологічний підходи).

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Пропоноване дослідження продовжує напрацювання авторки статті не лише у введенні до наукового обігу імен і здобутків бандуристів українського зарубіжжя (Дутчак, 2013), але й аналізу їх творчості з позиції синергії та творчого універсалізму (Дутчак, 2019а, 2019б, 2020, 2021а). Бандурне мистецтво діаспори в його історико-мистецтвознавчих вимірах розглядають О. Ваврик (2006), Г. Карась (2012). Традиції творчого універсалізму, зокрема притаманного митцям української музичної культури, детально розглянуті в дисертаційній роботі О. Коменди (2020). Саме крізь призму типології діяльнісного універсалізму здійснено аналіз творчості бандуристів діаспори.

Виклад матеріалу дослідження

Творча особистість передбачає системність характеристик її вивчення за такими аспектами: соціальне походження і вроджені здібності (таланти); історичні й часові етапи життєтворчості (зокрема, в контексті еміграційних хвиль); освітній і виховний рівень (зокрема, самоосвіта, комунікація); внутрішня мотивація і зовнішні (соціокультурні, політично-ідеологічні, естетичні) впливи; категорії і сфери реалізації творчої особистості – мистецтво, наука, освіта, релігія, політика, технології тощо; конкретизація здобутків і їх вплив на національну та світову культуру.

Формування засад творчої діяльності (відповідно до багатofакторної моделі творчості Г. Айзенка) зумовлюється також на рівні впливу когнітивних чинників (інтелектуальні здібності, теоретичні знання, практичні вміння, особливі таланти); чинників оточення (сімейні, освітні, політико-релігійні, культурні, соціально-економічні впливи); особистісних чинників (внутрішня мотивація, впевненість і воля, нонконформізм і креативність) (Айзенк & Вільсон, 2000).

Специфіка соціокультурної діяльності творчої особистості в умовах українського зарубіжжя визначається багатьма чинниками. Насамперед потребою збереження національної культури в умовах функціонування українських осередків (плекання і розвиток мови, мистецтва, науки), що визначає працю митців в умовах еміграції, депортації, рееміграції, осередків у таборах переміщених осіб, в країнах осілої діаспори. Важливими цілями при цьому поставала потреба розвитку національних українських державних інституцій, політичних партій та організацій у діаспорі, громадських, культурних, наукових, духовних інституцій. Метою всіх форм діяльності творчої особистості – як найвищої соціокультурної цінності – в умовах еміграції чи діаспорних об'єднань завжди було відновлення повноцінної Української держави, збереження її мистецьких традицій і надбань.

Діяльнісний універсалізм українських митців (за О. Комендою) передбачає (на основі теорії особистості О. Леонтьєва, успішно апробованої в різних галузях гуманітарного знання) покрокову методику дослідження універсальної творчої особистості в музичній культурі. Серед провідних аспектів: вивчення мотиваційно-діяльнісної сфери універсальної творчої особистості історично-процесуально, дослідження ієрархії мотивів і видів діяльності (провідні, допоміжні, смислотворчі, операціональні та ін.), системних зв'язків між ними на основі тематики творчості, аксіологічних та стильових показників, їхньої загальної конфігурації, врахування рубіжних, кризових моментів творчого розвитку (Коменда, 2020, с. 77-81). О. Коменда для диференціації діяльності музикантів-універсалів запропонувала такий комплекс типів: *універсал-композитор, універсал-виконавець, універсал-музикознавець, універсал-громадський діяч, універсал-педагог* (як видова провідна діяльність в структурі універсальної творчої особистості), *шостий – класичний універсал* (с. 382-385).

Формування осередків бандурного мистецтва за кордоном відбувалося нерівномірно упродовж ХХ ст. Їх географічне розташування охоплювало переважно країни Західної Європи, Америки та в Австралії, меншою мірою Азії. Численність учасників, значущість виконавських здобутків, динаміка розвитку були безпосередньо пов'язані з іменами провідних митців-лідерів – майстрів інструментів, солістів, композиторів, диригентів, громадських діячів та ін. Саме вони виступають як суб'єкти в структурній моделі музичної культури діаспори та ідентифікуються як творчі особистості (Дутчак, 2015, с. 178).

Дослідження філософсько-естетичних та націєтворчих пріоритетів, творчих орієнтирів бандуристів визначає як їх особисту мистецьку позицію у репрезентації своїх творчих здобутків у бандурному мистецтві, так і можливості визначити специфіку його розвитку в кожному з осередків. Адже географія країн, де функціонували бандурні осередки, зумовлювалася не лише політичними чинниками й особливостями напрямів еміграційних хвиль упродовж ХХ ст., але й певним соціальним статусом та інтелектуальним рівнем емігрантів (Дутчак, 2021b, с. 156).

У бандурному мистецтві діаспори упродовж ХХ – початку ХХІ ст. розрізняємо як пріоритетний (провідний) напрям діяльності *виконавський*. Він охоплює різні види творчості – як соліста чи учасника, диригента бандурного колективу, звукозаписну діяльність – або ж суміщення окремих чи всіх перелічених видів. Допоміжними виступають такі напрями, як *конструкторський* (обґрунтування типів моделей бандур та їх виготовлення); *композиторський* (створення авторських композицій, обробок, аранжувань для власного використання та для учнів чи послідовників); *педагогічний та методичний* (навчання та формування методик гри); *науково-дослідний та публіцистичний* (видання наукових статей, монографій та пресових публікацій); *адміністративно-організаційний* (керівництво навчальними інституціями, осередками, управління колективами, виданнями); *менеджерсько-організаційний* (підготовка концертної, звукозаписної, видавничих, наукових та фестивалівних заходів) та ін. (Дутчак, 2013). Серед бандуристів української діаспори вирізняється багато універсальних пасіонарних постатей у різні часові періоди ХХ – початку ХХІ ст., серед яких слід зазначити найпомітні-

ші й найяскравіші, результати яких стали маркерами діяльності у багатьох сферах бандурного мистецтва.

Василь Ємець (1890–1982) – бандурист-соліст; організатор капел бандуристів (Київ, Прага, Подєбради); педагог-викладач (кобзарські школи на Кубані, в Чехословаччині); публіцист (статті в чеських, французьких, німецьких часописах, монографія «Кобза і кобзарі», Берлін, Німеччина, 1922); майстер-конструктор інструментів; композитор й аранжувальник, автор сольних звукозаписів та інструментальних акомпанементів співачки С. Вербицької (Франція). В. Ємець спричинився до формування основних засад становлення академічного напрямку в бандурному мистецтві. У кожному з векторів його творчої діяльності – педагогіка, виконавство, звукозапис, компонування, аранжування й обробка, майстрування інструментів, наукова й громадська праця, – можна із впевненістю визначити новизну і першість. І саме здобутки митця зумовили активізацію процесів розвитку академічного бандурного мистецтва як в Україні, так і за її межами – на Кубані, пізніше в країнах Європи (Чехословаччині, Франції) та Америки (Канаді, США). Творча діяльність В. Ємця стала поштовхом для важливих, але водночас і цілком нових для ХХ ст., взаємопов'язаних між собою, напрямів розвитку бандурного мистецтва. Серед них: кристалізація академічних засад сольного віртуозно-концертного стилю виконавства; диференціація в жанровій системі бандурного репертуару творів авторських й аранжованих, інструментальних та вокально-інструментальних, сольних й ансамблевих; фіксація здобутків і поширення бандурної творчості засобами звукозапису; заснування і популяризація нових колективних форм бандурного мистецтва (камерних та великих); формування нового синтезованого стилю гри та нових навчальних методик на основі взаємодії традицій харківської кобзарської школи та академічних принципів виконавства; конструювання нових удосконалених хроматичних інструментів; створення і видання фахової навчальної, методичної, наукової та науково-популярної літератури та ін.

Михайло Теліга (1900–1942) – соліст-бандурист; організатор й учасник ансамблів бандуристів (Каліш, Польща; Подєбради, Чехословаччина); автор інструментальних варіацій та обробок народних пісень; викладач бандури товариства «Кобзар» (Чехословаччина); упорядник і видавець першої нотної збірки для бандури «Наша пісня» (Прага, Чехословаччина); автор сольних звукозаписів (на польській фірмі «Syrenalectro»); автор статей в часописах Польщі. Виконавський стиль М. Теліги сформувався як синтез кобзарських традицій Кубані, представників харківської школи та власної концертної практики впродовж 20–30-х років. Його діяльність як музиканта переважно сконцентрувалася в царині концертного виконавства, частково педагогічної роботи. Видання першого в історії бандури друкованого збірника творів «Наша пісня» за редакцією М. Теліги стало початком професіоналізації бандурного мистецтва в непростих умовах еміграції, зумовило створення нового інструментального репертуару для бандури, активізувало розвиток інструментальної техніки гри (Дутчак, 2013, с. 92). Творчість М. Теліги стала показовою у формуванні інструментального та вокально-інструментального репертуару соліста-бандуриста в зарубіжжі, реалізована на рівнях взаємодії композиторського, педагогічного, видавничого, звукозаписного векторів творчості.

Григорій Китастий (1907–1984) – бандурист (соліст, учасник ансамблів, капелі); багаторічний керівник Капели бандуристів імені Тараса Шевченка (Україна, Німеччина, США); організатор молодіжних ансамблів у США; автор і аранжувальник творів для соло і ансамблю, капели; адміністратор і керівник навчальних таборів бандуристів у Канаді й США; автор власних сольних звукозаписів (інструментальних та вокально-інструментальних) та Капели бандуристів імені Тараса Шевченка; автор навчально-методичних матеріалів. Виконавський вектор творчості Г. Китастого охоплював сольне, ансамблеве, диригентське мистецтво. У кожному з них бандурист проявив себе як яскравий митець, професіонал і блискучий артист. Саме виконавський досвід Г. Китастого став практичною лабораторією апробації його композиторської творчості. Він – автор як масштабних вокально-інструментальних творів для капели бандуристів («Поема про Конотопську битву»), так і мініатюрних композицій для соліста-інструменталіста та для голосу з бандурою. Жанр віртуозної мініатюри для соліста-бандуриста у творчості Г. Китастого представлений кількома зразками – «Львівські фрагменти», «Музичний момент», «Гомін степів» та ін. Значну частину репертуару Капели бандуристів імені Тараса Шевченка становили обробки, аранжування пісень і духовних кантів («Страшний суд», «Потоп», «Сирітка»), численні власні композиції Г. Китастого: «Граї, Кобзарю» (сл. Т. Шевченка), «Карпатські січовики» (сл. Я. Славутича), «Марш Україна» і «Вставай, народ» (сл. І. Багряного), «Як давно» (сл. О. Підсухи), «Виший, виший» (сл. М. Пироженка) та ін. Інструментальні ансамблеві композиції митця – «Гомін степів», «Різдвяні мотиви», «В'язанка», «Прудивусе» (Дутчак, 2013, с. 257-267).

Зіновій Штокалко (1920–1968) – бандурист (соліст, учасник ансамблів Галичини та Капели бандуристів імені Тараса Шевченка); автор творів, обробок та аранжувань для солістів, ансамблів; автор власних численних сольних звукозаписів (інструментальних та вокально-інструментальних); автор навчально-методичних матеріалів – нотних збірників («Кобза») та «Кобзарського підручника»; автор публікацій у часописах США. Поряд з бандурною діяльністю, він – лікар-онколог за фахом, автор літературних та малярських творів. Спадщина митця стала уособленням синтезу традиційних засад кобзарства і модерних стильових тенденцій ХХ ст. Серед його традиційних кобзарських принципів: опора на харківський тип інструмента та відповідний спосіб гри; пріоритет сольного виконавства над ансамблевим; осмислення інтонаційного строю бандури як послідовностей «лебійських» ладів; виконавське представлення складових жанрової системи кобзарського репертуару, зокрема епічних, духовно-релігійних, ліричних, жартівливих та ін. народних пісень. У модерних підходах бандурної творчості З. Штокалко виявив сміливий експериментаторський пошук в удосконаленні інструмента, можливостях розширення ладових комплексів (так званих штучних ладів); розширення репертуару через стилізації, зокрема билин; активізації власної композиторсько-виконавської творчості, зокрема зафіксованої у звукозаписах та ін. У цьому З. Штокалко вказав вектори майбутнього функціонування бандури, її перспективу у світовому музичному просторі.

Модерні тенденції творчості З. Штокалка репрезентовані взаємодією музичного, образотворчого мистецтва і літератури. Синергія творчості З. Штокал-

ка завжди була спрямована на промоцію української культури у світі (Дутчак, 2019b).

Володимир Луців (1929–2019) – соліст-бандурист; автор обробок та аранжувань для бандури і голосу в супроводі бандури; автор численних науково-популярних публікацій про бандуру багатьма мовами у пресі Великобританії, Італії, Німеччини, США; здійснив численні звукозаписи як співак і бандурист (зокрема з ансамблями, хорами); менеджер-організатор важливих заходів у світі за участю українських митців (повернення на престол в Україну кардинала УГКЦ Івана Мирослава Любачівського (1991), вшанування 100-ліття Патріарха УГКЦ Йосипа Сліпого і його перепоховання у Львові (1992), відзначення 400-ліття Берестейської унії в Римі (1996) та ін.), а також гастролей українських колективів діаспори в Україні та світі; меценат – засновник благодійного фонду підтримки талановитої молоді на рідній Надвірнянщині (Івано-Франківська область); ініціатор створення мистецького музею в Надвірній, який повністю забезпечив власними фондами. Всі види творчості В. Луціва перебували у синергії, щільній взаємодії, підкреслюючи україноцентричне спрямування його діяльності (Дутчак, 2019а).

Віктор Мішалов (1960 р. н.) – бандурист (соліст, учасник численних ансамблів і капел в Австралії, Канаді, США, Україні); автор інструментальних та вокально-інструментальних творів, обробок та аранжувань для соло, ансамблів, бандури і фортепіано, бандури і симфонічного оркестру, чоловічих капел, зокрема Капели бандуристів імені Тараса Шевченка, Канадської капели бандуристів; автор численних звукозаписів академічно-концертного та традиційного кобзарського репертуару, експериментального поєднання різних типів бандурного інструментарію; науковець-дослідник – автор численних енциклопедичних, публіцистичних, наукових публікацій в друкованих та електронних виданнях України, Австралії, США, Канади, наукових статей у фахових виданнях, одноосібних та колективних монографій про харківську бандуру, народні кобзарські традиції, бандурне мистецтво діаспори, автор-упорядник і редактор музичної та наукової спадщини Г. Хоткевича для бандури, виданої з 2000-их років і дотепер, учасник численних наукових конференцій в багатьох країнах світу. Виконавська творчість В. Мішалова – яскравого віртуоза, який опанував різні типи бандур і способи гри на них, охоплює здебільшого обробки українських народних мелодій пісень і танців. Серед солістів-бандуристів діаспори йому належить видання багатьох аудіоальбомів. Отже, основними видами діяльності В. Мішалова можна визначити: виконавську, педагогічну, навчально-методичну, композиторську, диригентську, наукову. Репертуар В. Мішалова умовно можливо розділити на інструментальний та вокально-інструментальний; традиційний (на діатонічній бандурі), сучасний концертно-академічний (на хроматичних інструментах київського і харківського типів) та аранжований (реконструйований), що вміщує твори як оброблені для бандури, так і для ансамблю бандуристів.

Діяльність В. Мішалова на ниві бандурного мистецтва є справжнім багатогранним способом пропаганди інструмента в сучасному музичному світі, пошуку його невикористаних можливостей на основі синтезу традиційного і новаторського напрямів, що забезпечують перспективу подальшого функціонування цього виду мистецтва (Дутчак, 2013, с. 150).

Юліан Китасти́й (1958 р. н.) – композитор, бандурист – соліст (співак й інструменталіст, імпровізатор), учасник різноманітних колективів, диригент, педагог, організатор міжнародних концертних проєктів («Vandura-downtown», «Experimental Bandura Trio»), учасник театральних постановок і перформансів (у співпраці з «Yara Arts Group») в Україні та за кордоном. У своїй виконавській творчості Ю. Китасти́й синтезував імпровізаційні традиції кобзарства і нові стиліові напрями сучасності, зокрема World Music (Дутчак, 2020а, с. 88). Його виконавство репрезентоване сольними, ансамблевими, театральними виступами, різножанровою звукозаписною творчістю, колективними імпровізаціями з музикантами цілого світу. Певний час Ю. Китасти́й очолював Канадську капелу бандуристів, організував у Торонто чоловічий квартет бандуристів «По́за межами».

Загалом спостерігається тенденція пріоритетності виконавського напрямку діяльності бандуристів за кордоном у його розмаїтті – сольного (переважно чоловічого), ансамблевого (камерного і капельного, однорідного і мішаного), диригентського. Для нього характерною рисою стала свобода репертуару, відсутність ідеологічно-політичної цензури, що уможливила відтворення традиційних епічних жанрів – дум, історичних пісень, духовних релігійних – кантів, псалмів, колядок, щедрівок, а також героїко-патріотичних пісень визвольних змагань – пісень січових стрільців та воїнів УПА. Розвиток колективного бандурного виконавства зумовив активізацію професійної творчості композиторів і аранжувальників, появу численних нових композицій, обробок і перекладів.

Бандурне мистецтво діаспори не могло б реалізуватися без діяльності упродовж ХХ ст. багатьох бандурних майстрів (В. Ємець, брати О. і П. Гончаренки, С. Ластович-Чулівський, Ф. Деряжний, К. Блум, В. Вецал та ін.), які зберегли та розвинули традиції харківського інструментарію, відповідного способу гри. Саме реконструкція інструментів та поява нових удосконалених зразків бандур уможливили відтворення як автентичного кобзарського репертуару, так і активізацію творчості композиторів і виконавців (З. Штокалко, Г. Китасти́й, Ю. Олійник, В. Мішалов та ін.). Часто самі майстри інструментів були яскравими виконавцями, педагогами, аранжувальниками.

Саме творчий універсалізм бандуристів в умовах інонаціонального оточення зумовив появу і видання перших підручників гри на бандурі (Г. Хоткевич, 1909; В. Шевченко, 1913), першого нотного репертуарного збірника («Наша пісня», Прага, 1926), перших організованих форм навчання бандуристів (Катеринодар, Кубань, 1913; Москва, 1913; Прага–Подєбради, 1926–1927), кристалізацію й утвердження сольної та ансамблевої концертно-академічних форм виконавства (творчість В. Ємця, М. Теліги, колективів 20–30-х рр.), формування організаційних структур (товариство «Кобзар», Москва, 1913; товариство «Кобзар», Прага, 1923), різножанрової звукозаписної діяльності солістів та колективів у фіксації концертного репертуару бандуристів, що суттєво випереджувало аналогічні процеси на материковій Україні.

Багатовекторність діяльності митців засвідчує і процес синергії видів творчості. Наприклад, діяльність В. Ємця, Ф. Деряжного, С. Ластовича-Чулівського, Ю. Фединського репрезентує нерозривність конструкторського і виконавського напрямів, М. Теліги, Г. Китастого, Ю. Китастого, Ол. Герасименко-Олійник – рівно-

вимірність сольного й ансамблевого музикування, Г. Бажула, Г. Китастого, Ю. Китастого, В. Мішалова, П. Деряжного – взаємодію ансамблево-виконавської і диригентської творчості, В. Ємця, Л. Гайдамаки, В. Мішалова – єдність виконавського і композиторського напрямів, Г. Китастого, В. Луціва, Ю. Китастого – поєднання виконавського й організаційно-менеджерського видів (Дутчак, 2020а, с. 88).

Висновки

Отже, бандурне мистецтво української діаспори – вагома складова музичної культури України, що забезпечувала її національну ідентифікацію та широку презентацію у світі упродовж ХХ ст., в умовах офіційної бездержавності до 1991 р., засвідчила щільну взаємодію з її материковою частиною у період незалежності. Творчий універсалізм, що загалом характерний для діячів української культури, яскраво проявився й у діяльності митців зарубіжжя, зокрема в бандурному мистецтві. Високу оцінку діяльність бандуристи діаспори отримали вже за незалежної України: Григорій Китастий (США) – звання Героя України (помертньо); Віктор Мішалов (Канада), Ольга Герасименко-Олійник (США), Віра Зелінська (Канада), Володимир Мота (Канада) – звання заслуженого артиста України; Володимир Луців (Великобританія), Юрій Олійник (США), Віктор Мішалов (Канада) – кавалери ордена «За заслуги»; Олег Махлай (США) – звання заслуженого діяча мистецтв України; Анатолій Мурга (США) – звання заслуженого працівника культури України; Капела бандуристів імені Тараса Шевченка (США) – присудження Національної премії України імені Тараса Шевченка.

Значні творчі досягнення бандуристів української діаспори – конструкторські, виконавські, звукозаписні, здобутки у суспільно-громадській, освітньо-педагогічній, видавничій галузях дозволили визначити бандурне мистецтво українського зарубіжжя як важливий мистецький напрям, що синтезував опору на кобзарські традиції поряд із концертно-академічними тенденціями творчості, сприяв популяризації й об'єктивності у висвітленні проблематики кобзарства і бандурного мистецтва в наукових дослідженнях та періодиці у цілому світі.

Творча діяльність бандуристів українського зарубіжжя переважно мала універсальний характер, охоплювала багато напрямів як розвитку окремих видів творчості, так і жанрово-стильової презентації українських здобутків. У бандурному мистецтві діаспори упродовж ХХ – початку ХХІ століття визначено як пріоритетний (провідний) напрям діяльності *виконавський*, тобто діяльнісний тип *універсал-виконавець* (за О. Комендою). Він охоплює різні види виконавства – як соліста чи учасника, диригента бандурного колективу, звукозаписну діяльність – або ж суміщення окремих чи всіх перелічених видів. Допоміжними виступають такі напрями, як *конструкторський* (обґрунтування типів моделей бандур та їх виготовлення); *композиторський* (створення авторських композицій, обробок, аранжувань для власного використання та для учнів чи послідовників); *педагогічний та методичний* (навчання та формування методик гри); *науково-дослідний та публіцистичний* (видання статей, монографій та пресових публікацій); *адміністративно-організаційний* (керівництво навчальними інституціями, осередками, управління колективами, виданнями); *менеджерсько-організаційний* (підготовка

концертної, звукозаписної, видавничих, наукових та фестивальних заходів) та ін. Завдяки діяльності бандуристів української діаспори відбувалося випередження у багатьох напрямках творчості, порівнюючи з материковою радянською Україною. У період незалежної держави українці-бандуристи материкової та діаспорної України налагодили щільну співпрацю у виконавському, конструкторському, навчально-методичному напрямках. Продовжуються пошуки творчого співробітництва у композиторському та видавничо-редакційному напрямках, налагодженні взаємодії в організаційно-менеджерській діяльності.

Список бібліографічних посилань

- Айзенк, Г., & Вильсон, Г. (2000). *Как измерить личность* (А. Белопольский, пер.). Когито-Центр.
- Ваврик, О. (2006). *Кобзарські школи в Україні*. Збруч.
- Дутчак, В. (2013). *Бандурне мистецтво українського зарубіжжя ХХ – початку ХХІ століття*. Фоліант.
- Дутчак, В. (2015). Бандурне мистецтво в системі культури української діаспори ХХ – початку ХХІ ст. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки», 23*, 175-180.
- Дутчак, В. (2018). Творча і наукова діяльність Андрія Горняткевича (Канада) в контексті розвитку бандурного мистецтва України та діаспори. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Музичне мистецтво, 2*, 106-124. <https://doi.org/10.31866/2616-7581.2.2018.153383>
- Дутчак, В. (2019а). Синергія творчості Володимира Луціва (Великобританія): до 90-річного ювілею митця. *Актуальні питання гуманітарних наук, 24(1)*, 25-29. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/24.176712>
- Дутчак, В. (2019б). Синергія творчості Зіновія Штокалка: традиція та інновація (до 100-річчя від дня народження). *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Напрям: Мистецтвознавство, 32*, 11-19. <https://doi.org/10.35619/ucpm.vi32.244>
- Дутчак, В. (2020). Синтез видів творчої діяльності бандуристів української діаспори: традиції і новаторство. *Актуальні питання гуманітарних наук, 29(5)*, 83-90. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.5/29.209708>
- Дутчак, В. (2021а). Капела бандуристів імені Тараса Шевченка: синтез бандурної та хорової творчості. In *Synergetic paradigm of Ukrainian choral culture* (pp. 28-52). Baltija Publishing. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-035-3-2>
- Дутчак, В. (2021б). Персоналогічні здобутки в бандурному мистецтві української діаспори. В *100 років української культури в екзилі*, Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ (с. 156-159). НАКККіМ.
- Ємець, В. (1961). *У золоте 50-річчя служби Україні*. УВАН.
- Карась, Г. (2012). *Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття*. Тіповіт.
- Коменда, О. І. (2020). *Універсальна творча особистість в українській музичній культурі* [Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства, Національна музична академія України імені П. І. Чайковського].

- Самчук, У. (1976). *Живі струни. Бандура і бандуристи*. Видання Капели Бандуристів ім. Тараса Шевченка.
- Штокалко, З. (1992). *Кобзарський підручник* (А. Горняткевич, ред.). Видавництво Канадського інституту українських студій.

References

- Dutchak, V. (2013). *Bandurne mystetstvo ukrainskoho zarubizhzhia XX – pochatku XXI stolittia* [Bandura art of Ukrainian diaspora of the XX – beginning of the XXI century]. Foliant [in Ukrainian].
- Dutchak, V. (2015). Bandurne mystetstvo v systemi kultury ukrainskoi diaspory XX – pochatku XXI st. [Bandura art in the system of Ukrainian diaspora musical culture during the XX – beginning of the XXI century]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Serii "Istorychni nauky"* [Scientific Notes of Ostroh Academy National University. "Historical Sciences" Series], 23, 175-180 [in Ukrainian].
- Dutchak V. (2021b). Personolohichni zdobutky v bandurnomu mystetstvi ukrainskoi diaspory [Personal achievements in the bandura art of the Ukrainian diaspora]. In *100 rokiv ukrainskoi kultury v ekzylu* [100 years of Ukrainian culture in exile], Proceedings of the All-Ukrainian scientific and practical conference, Kyiv (pp. 156-159). NAKKKiM [in Ukrainian].
- Dutchak, V. (2018). Tvorcha i naukova diialnist Andriia Horniatkevycha (Kanada) v konteksti rozvytku bandurnoho mystetstva Ukrainy ta diaspory [Artistic and scientific activity of Andrij Hornjatkevych (Canada) in the context of bandura art development in Ukraine and among diaspora]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Serii: Muzychne mystetstvo* [Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Series in Musical Art], 2, 106-124. <https://doi.org/10.31866/2616-7581.2.2018.153383> [in Ukrainian].
- Dutchak, V. (2019a). Synerhiia tvorchosti Volodymyra Lutsiva (Velykobrytaniia): do 90-richnoho yuvileiu myttisia [Art synergy of Volodymyr Lutsiv (Great Britain): dedicated to his 90th birthday]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk* [Humanities Science Current Issues], 24(1), 25-29. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/24.176712> [in Ukrainian].
- Dutchak, V. (2019b). Synerhiia tvorchosti Zinoviia Shtokalka: tradytsiia ta innovatsiia (do 100-richchia vid dnia narodzhennia) [Zinovii Shtokalko's art synergy: tradition and innovation (dedicated to 100th birth anniversary)]. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku. Napriam: Mystetstvoznavstvo* [Ukrainian Culture: The Past, Modern, Ways of Development. Branch: Art Criticism] 32, 11-19. <https://doi.org/10.35619/ucpm.vi32.244> [in Ukrainian].
- Dutchak, V. (2020). Syntez vydiv tvorchoi diialnosti bandurystiv ukrainskoi diaspory: tradytsii i novatorstvo [Synthesis of creative activities types among the Bandurists of the Ukrainian diaspora: traditions and innovation]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk* [Humanities Science Current Issues], 29(5), 83-90. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.5/29.209708> [in Ukrainian].
- Dutchak, V. (2021a). Kapela bandurystiv imeni Tarasa Shevchenka: syntez bandurnoi ta khorovoi tvorchosti [Taras Shevchenko Ukrainian Bandurist Chorus of North America: synthesis of bandura and choral art]. In *Synergetic paradigm of Ukrainian choral culture* (pp. 28-52). Baltija Publishing. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-035-3-2> [in Ukrainian].
- Eysenck, H., & Wilson, G. (2000). *Kak izmerit' lichnost'* [Know your own personality] (A. Belopol'skii, Trans.). Kogito-Tsentr [in Russian].

- Karas, H. (2012). *Muzychna kultura ukrainskoi diaspory u svitovomu chasoprostori XX stolittia* [Musical culture of the Ukrainian diaspora in the world space of the twentieth century]. Tipovit.
- Komenda, O. I. (2020). *Universalna tvorcha osobystist v ukrainskii muzychnii kulturi* [Universal creative personality in Ukrainian musical culture]. [Doctoral Dissertation, Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music] [in Ukrainian].
- Samchuk, U. (1976). *Zhyvi struny. Bandura i bandurysty* [Living strings. Bandura and Bandurists]. Vydannia Kapely Bandurystiv im. Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].
- Shtokalko, Z. (1992). *Kobzarskyi pidruchnyk* [Kobzar textbook] (A. Horniatkevych, Ed.). Vydavnytstvo Kanadskoho instytutu ukrainskykh studii [in Ukrainian].
- Vavryk, O. (2006). *Kobzarski shkoly v Ukraini* [Kobzar schools in Ukraine]. Zbruch [in Ukrainian].
- Yemets, V. (1961). *U zolote 50-richchia sluzhby Ukraini* [In the golden 50th anniversary of Ukraine's service]. UVAN [in Ukrainian].

SPECIFICITY OF CREATIVE UNIVERSALISM OF THE UKRAINIAN DIASPORA BANDURISTS

Violetta Dutchak

Doctor of Arts, Professor;

ORCID: 0000-0001-6050-4698; e-mail: violetta.dutchak@pnu.edu.ua

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

67

Abstract

The purpose of the research is to determine the vectors of creative universalism in the activities of bandura artists of the Ukrainian diaspora of the 20th – early 21st centuries. The article analyzes the principles and manifestations of creative universalism of the bandura art of the Ukrainian diaspora. The personalities of bandura artists of the diaspora, whose work has become a manifestation of universalism in the context of actualizing the need to generalize and analyze the achievements of bandura art abroad as part of Ukrainian musical culture, are highlighted. **The research methodology** involves the use of historical, axiological, musicological and cultural approaches and methods. They allowed considering the activities of bandura players in a non-national environment (historical approach), the value of their achievements in various vectors of creativity (axiological approach), and comprehensively present the contribution of bandura players to the world treasury of Ukrainian culture from the standpoint of universalism (musicological and culturological approaches). **The scientific novelty of the research** lies in the introduction into scientific circulation of the analysis of creative activity and achievements of bandura artists in the Ukrainian diaspora from the standpoint of universalism, priority of the type of activity or their synergy. **Conclusions.** In the bandura art of the diaspora during the 20th and beginning of the 21st century, the performing direction of activity has been defined as a priority (leading one). It covers different types of performance as a soloist or participant, conductor of a bandura ensemble, recording activities or a combination of some or all of these types. Auxiliary areas are such areas as design (substantiation of types of bandura models and their

manufacture); composition (creation of author's compositions, arrangements, arrangements for personal use and students or followers); pedagogical and methodical (teaching and formation of game methods); research and journalistic (publishing scientific articles, monographs and press publications); administrative and organizational (management of educational institutions, centres, management of teams, publications); managerial and organizational (preparation of concert, recording, publishing, scientific and festival events), etc.

Keywords: bandura art; diaspora; creative universalism; vectors of creative activity; synergy of creativity

